

Anne Showstack-Sassoonin matkassa

TUIJA PARVIKKO

Politiikka-lehti on jo aikaisemmin ollut kiinnostunut jatkokoulutuksen alueen erilaisista sisällöllisistä projekteista. Puoluesihteerit ja politiikan päiväjärjestys (Politiikka 2/1989) esitteli yhden tavan saavuttaa tutkijaseminaarin tavoitteet. Tuija Parvikon katsaus esittelee toistaiseksi vielä enemmän puhuttua kuin toteutettua vaihtoehtoa: kansainväliseen kontaktiin ja ohjaukseen perustuvaa tutkijaseminaaria.

TOIMITUS

Suomessa vieraili syyskuussa englantilainen politiikan tutkija Anne Showstack-Sassoon Kingston Polytechnicistä. Hänet tunnetaan erityisesti Gramsci-tutkijana, mutta viime vuosina hän on laajentanut tutkimusnäkökulmaansa myös naistutkimuksen suuntaan. Hän on mm. toimittanut kirjan *Women and the State. The shifting boundaries of public and private.* (Hutchinson, Essex 1987).

Anne Showstack-Sassoon luennoi Tampereella ja Helsingissä ja ohjasi naistutkimusseminaareja näiden paikkakuntien lisäksi myös Kilpisjärvellä. Tämä raportti koskee vierailun Helsingin osuutta ja sen yhteydessä järjestettyä erityisesti politiikan naistutkijoille suunnattua jatkokoulutusseminaaria, jossa tutkijoilla oli mahdollisuus saada Anne Showstack-Sassoonilta ohjausta meneillään oleviin tutkimuksiinsa.

Eron politiikka

Jatkokoulutusseminaaria edeltäneenä iltana Anne Showstack-Sassoon luennoi Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksella otsikolla *The Politics of Difference*. Gramscin tutkimusintressiä soveltaen

Anne Showstack-Sassoon lähti liikkeelle kysymyksestä, mitä meidän aikamme suuret sosioekonomiset muutokset viestittävät politiikan uudelleen ajatteleminen suhteen. Kuinka voimme erottaa näiden muutosten poliittiset muodot siitä, mitä ne kertovat meille historiallisen muutoksen koko periodin potentiaalista? Mitä ne kertovat meille siitä, mitä Gramsci kutsui politiikan tutkimuksen klassiseksi kysymykseksi, mahdollisuudesta ylittää jako johtajien ja johdettujen välillä? Anne Showstack-Sassoon piti tärkeänä Gramscin ajatusta, että eri maihin ja eri yhteiskuntajärjestelmiin laajenevien kansainvälisten trendien tarkkaa merkitystä ei voi irrottaa näiden trendien erityisistä muodoista. Ajatuksen käytännöllinen intellektuaalinen ja poliittinen viesti on siinä, että kansallisessa ja paikallisessa tarkastelussa 'luonnollisina' pitämämme ilmiöt osoittautuvat kaikkea muuta kuin luonnollisiksi, jos laajenamme tarkastelumme koskemaan myös muita maita ja toisia periodeja. Yleisen merkitys voidaan ymmärtää vain paikallisten ja ajallisten erityisyyksien ja erojen läpi.

Anne Showstack-Sassoon piti mahdollisena, että viimeaikaiset debatit yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä voitaisiin nähdä yhteydessä toisiinsa juuri otaksamalla, että ne saavat alkunsa nykyisistä poliittisista ja sosioekonomisista muutoksista, jotka haastavat niin traditionaalista politiikkaa kuin intellektuaalisten diskurssien traditiotakin. Hän esitteli joitakin fragmentteja näistä debateista toivoen saavansa keskustelussa yleisöltä apua niiden yhteen liittämässä.

Ensimmäinen fragmentti koski Brittein saarilla uudelleen virinnyttä keskustelua kansalaisuudesta ja kansalaisoikeuksista. Brittiläisessä kontekstissa kansalaisvapauksien eroosio ja uudelleen herännyt

kiinnostus kansalaisyhteiskunnan käsitettä kohtaan voidaan nähdä vastauksena Thatcherin kaudella tapahtuneeseen valtion ja yhteiskunnan välisen suhteen uudelleenjärjestymiseen.

Keskustelun uudelleenviriämiseen on toisaalta vaikuttanut myös Itä-Euroopan kehitys sekä näkemys, että taistelu edistyksekkään politiikan puolesta ei voi olla yksisilmäistä hyvinvointivaltion ja traditionaalisen sosialidemokratian puolustamista.

Yksi aspekti keskustelussa kansalaisyhteiskunnasta on yksilöiden yhteiskuntaroolin vahvistaminen. Sopimusteoria ja liberaali poliittinen ajattelu edellyttävät käsitettä autonomisesta ja erillisestä yksilöstä, jonka tasa-arvo saa alkunsa yhteiskunnallisen statuksen, sosioekonomisen aseman, rodun, sukupuolen jne. ilmauksien eliminoimisesta. Kansalaisuuden *universaalien* aspektien korostaminen vastakohtana erityisyydelle ja erolle merkitsi aikanaan irtautumista feodaalisyhteiskunnan siteistä ja traditionaalisista yhteiskunnallisista suhteista. Demokraattisten poliittisten ja yhteiskunnallisten oikeuksien laajennuttua näiden oikeuksien konkreettinen muuttaminen yhteiskunnallisiksi tarpeiksi ja valtioon suunnatuiksi vaatimuksiksi paljastuu kuitenkin ristiriitaiseksi. Universaalien, erot epäolennaisiksi määrittelevän tasa-arvon käsitteen viereen on noussut välttämättömyys ottaa huomioon myös erot ja erityisyydet.

Toinen Anne Showstack-Sassoonin esittämä fragmentti koski *abstraktin yksilön* käsitteen kritiikkiä. Osa tästä kritiikistä perustuu ajatukseen, että kaikki yksilöt eivät saa täyttä hyötyä lain suomista kansalaisoikeuksista, koska heidän kulttuuriset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset resurssinsa eroavat suuresti toisistaan. Viimeaikainen feministinen kritiikki taas kohdistuu julkisen ja yksityisen erottamiseen toisistaan. Tässä erottamisessa naiset karkotetaan vähempimerkityksiseen yksityiseen sfääriin.

Kolmannessa fragmentissa Anne Showstack-Sassoon esitti, että koko edellä mainittu keskustelu kansalaisyhteiskunnasta ja kansalaisuudesta on erotettu meneillään olevasta *hyvinvointivaltiodebatista*. Hyvinvointivaltiodebatissa on ensisijaisesti keskitytty kysymykseen resursseista ja vasta toissijaisesti se on koskettanut kysymystä hyvinvointivaltion muotojen ja käytäntöjen rajoista ja tarvetta ajatella uudelleen tapaa, jolla yhteiskunnalliset tarpeet voidaan kohdistaa.

Omassa työssään Anne Showstack-Sassoon on pyrkinyt pitämään kiinni hyvinvointivaltion haasteiden yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta. Tämä tarkoittaa niitä yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ylittävät hyvinvointivaltion sen klassisessa muo-

dossa ja ennen kaikkea naisten uutta sosioekonomista roolia. Anne Showstack-Sassoon on esittänyt, että lähtemällä liikkeelle naisten näkökulmasta on mahdollista ymmärtää paremmin yhteiskunnan organisoitumisen monimutkaista tapaa, tapaa, jolla yhteiskunnan eri sfäärit kietoutuvat yhteen.

Anne Showstack-Sassoon on päätenyt ajatuksen, että kansalaisuus käsite pitäisi ajatella moninaisena käsitteenä, joka ei typisty tasa-arvoisuuteen lain edessä. Meidät pitäisi ymmärtää yksilöinä, joilla on koko joukko yhteiskunnallisia tehtäviä ja tarpeita, jotka eivät pysy samoina, vaan vaihtelevat elämän aikana. Tämä viittaa siihen mitä on kutsuttu arkielämän oikeuksiksi. Jos yhteiskunnallisia oikeuksia ajatellaan tässä mielessä, niihin ei voida vastata pelkästään resurssien uudelleenjakelulla.

Neljännessä fragmentissa Anne Showstack-Sassoon esitti, että poliittiseen prosessiin on ilmaantunut ristiriita, joka on tulosta demokratian laajenemisesta ja kansalaisoikeuksien leviämisestä. Hyvinvointivaltion laajeneminen oli osittain tulosta yhteiskunnallisten *tarpeiden politisoitumisesta*. Yksilön suhde valtioon alettiin määritellä sekä tasa-arvon että eron käsitteen avulla. Yksilöillä on samat yhteiskunnalliset oikeudet, mutta heidän tarpeensa vaihtelevat suunnattomasti. Koska tarpeemme vaihtelevat, vaihtelee myös suhteemme valtioon.

Viidennessä fragmentissa Anne Showstack-Sassoon osoitti, että *tuotantoelämästä* voidaan löytää vertailukohta edellä mainitulle. Modernin aikakauden taloudellisen organisaation periaate on, että työntekijälle maksetaan tehdystä työstä ja kaikki erot jätetään ulkopuolelle. Ihanteena ja tavoitteena on yhtäläinen kohtelu työssä. Käytännössä kuitenkin henkilöillä, jotka tekevät työtä, on suuri joukko toisistaan eroavia tarpeita. Koska nämä henkilöt ovat yhä useammin naisia, yhä vähemmän tarpeiden tyydytys voidaan säilyttää toiseen (yksityiseen) sfääriin. Työ rajoittaa heidän kykyään tyydyttää yhteiskunnallisia tarpeitaan ja vice versa. Tähän tilanteeseen on sisäänrakentunut välttämättömyys muuttaa itse tuotannon logiikkaa ja määritellä tarpeet uudelleen.

Kuudennessa fragmentissa Anne Showstack-Sassoon korosti *sukupuolen* (gender) huomioon ottamisen välttämättömyyttä. Hän viittasi Italiassa meneillään olevaan sukupuolieroa koskevaan debattiin. Tässä debatissa on lähtökohtana naisten vaikeus tuntea olonsa luontevaksi miesmallin mukaan tehdyssä maailmassa; poliittinen järjestelmä, työelämä ja teoreettinen diskurssi edellyttävät käsitettä universaalista, joka tosiasiaa kuitenkin on sukupuolistunut (miehinen). Eron (difference) hu-

mioon ottamisen tarve ei ole historiallinen tai poliittinen. Tämä tarkoittaa, että kyseessä ei ole minkään yhteiskunnallisen liikkeen asettama vaatimusten luettelo.

Toisin sanoen ero ei ole intressi, joka voitaisiin sisällyttää poliittiseen järjestelmään taloudellisten tai luokkaintressien tapaan. Se päin vastoin juontaa juurensa paljon perustavanlaatuisemmasta tavasta, jolla identiteettimme ovat instituutiot ja käytännöt läpäisevien sukupuolisuhteiden rakenteistamat. Tästä seuraa, että eron universalisoiminen tai eroon perustuvien konfliktien sovittelu ei ole mahdollista, kompromissi ei ole mahdollinen. Pitäisi sen sijaan rakentaa maaperää, jossa erot ja konfliktit pääsevät esiin ja jossa ne tunnustetaan. Poliitiikan perusteisiin pitäisi siis liittää monimutkaisuus ja konflikti.

Sukupuoli-identiteettiä ei voi panna syrjään, vaan sukupuoli-identiteettien sovittamaton ero on ristiriidassa yhteiskunnallisten ja poliittisten instituutioiden ja teorian näennäisen universaalisuuden kanssa.

Johtopäätöksensä edellisestä Anne Showstack-Sassoon esitti, että eron käsite haastaa perinteistä politiikan tutkimusta ja perinteistä politiikkaa. Mikäli erosta, monimutkaisuudesta ja konfliktista tulee yksi poliittisen ja yhteiskuntateorian ja käytännön peruskivistä, politiikan ja sosiaalipolitiikan tehtävä muuttuu. Erot ja pitkälle eriytyneet tarpeet otetaan huomioon omassa erityisyydessään. Tunnustetaan, että universaali voi olla yhtä harhaanjohtavaa kuin erityinenkin. Yksilön käsite on määriteltävä uudelleen ja julkisen ja yksityisen, valtion ja kansalaisyhteiskunnan rajat muuttuvat. Kaikesta tästä seuraa, että naisten osallistumista julkiseen elämään aletaan tarkastella uudesta näkökulmasta.

Suomalainen tasa-arvopolitiikka diskurssina

Luento seuranneessa jatkokoulutusseminaarissa käsiteltiin osanottajien omia meneillään olevia tutkimuksia. Anne Showstack-Sassoonin taakkaa ohjaajana (hän luki Suomessa ollessaan kymmeniä naistutkijoiden omista töistään tekemiä abstrakteja) oli yritetty helpottaa toimittamalla tutkimuksia koskevat abstraktit hänelle etukäteen luettaviksi.

Ensimmäisenä käsiteltiin Anne Hollin suomalais-tasa-arvopolitiikkaa vuosina 1972–86 käsittelevää tutkimusta. Siinä tasa-arvopolitiikka nähdään diskurssina, josta ei voida sanoa kovin paljon tasa-arvon käsitteen filosofisten määritelmien ulkopuolella. Suomalaiselle sukupuolteen tasa-arvoa koskevalle tutkimukselle on ollut ominaista ottaa tasa-

arvon indikaattorit annettuina. Holli näki Suomen valtiollisen tasa-arvopolitiikan toimintana, joka rakenteistaa 'sukupuolikysymyksiä'. Toisaalta valtiollisten tasa-arvopolitiikkojen tutkiminen on riippuvaista käytetystä valtioteoriasta ja poliittisesta teoriasta. Jos valtio ymmärretään neutraaliksi instanssiksi, on tasa-arvopolitiikka hyväksyttävää. Jos taas valtio ymmärretään hegemoniana ja patriarkaattina, tasa-arvopolitiikasta tulee valtion vallankäytön instrumentti.

Holli näki tutkimuksen kannalta olennaisena myös sen, miten politiikka määritellään. Skandinaavinen näkökulma on korostanut, että politiikka ei ole vain kollektiivista tai valtiollista toimintaa, vaan toimintaa eri areenoilla. Siihen on sisäänrakentunut konfliktiaspekti. Hollin tarkoitus onkin kysyä, kuinka konfliktiaspekti on ilmaistu valtiollisessa tasa-arvopolitiikassa. Ilmeneekö siinä sukupuolikonflikti? Onko politiikka konfliktina (sukupuolikonflikti tai sen välttäminen) valtiollisen tasa-arvopolitiikan formatiivinen sääntö? Aikaisemmassa Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa koskevassa tutkimuksessaan Holli oli päätenyt siihen, että sukupuolikonflikti tuotetaan lukijoiden neuvottelukunnan toimintaa koskevissa tulkinnoissa. Nyt voidaan kysyä, miten diskurssi, joka eksplisiittisesti kieltää ja kätkee sukupuolikonfliktin, kuitenkin käytännössä aktualisoi sen. Voiko valtiollinen tasa-arvopolitiikka olla emansipatorista ja radikaalia?

Kansalaisuus ja sukupuoli

Rolf Büchin tutkimus käsittelee suomalaista kansallidentiteettiä ja sen muotoutumista. Tutkimuksen kuluessa hän on huomannut, että kansallidentiteetti ei ole sukupuolineutraali, vaan sukupuolen kategoria on otettava huomioon sen tutkimisessa.

Büchi sitoo kansallidentiteetin muotoutumisen Suomen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Hyvinvointivaltio rakennettiin Suomessa 1960-luvulta lähtien ja valtion interventionismi voimistui. Vuosina 1960–1975 tapahtunut yhteiskunnan rakenteellinen muutos merkitsee käännekohtaa kansallidentiteetissä: uudessa yhteiskunnallisessa kontekstissa sen on muututtava. Büchi käyttää hyväkseen Ulrich Beckin käsitettä riskiyhteiskunnasta. 1960-luvun lopulta lähtien voidaan erottaa kaksi yhteiskunnallisen kehityksen aspektia. Toinen on teollisuusyhteiskunnan kehittyminen ja toinen on riskiyhteiskunnan syntyminen. Büchin teesi on, että riskiyhteiskunnan synty merkitsee traditionaalisen antagonistisen sukupuolimallin muuttamista, muuttoksia naisten yhteiskunnallisissa asemassa ja roo-

leissa. Riskiyhteiskunnalle ei enää teollisuusyhteiskunnan tavoin ole ominaista porvarillinen yksilöllistyminen, vaan sitä leimaa työmarkkinoista riippuvainen yksilöllistyminen. Büchi pyrkii osoittamaan, että sukupuoliroolit ja kansallidentiteetti ovat yhteenkietoutuneet: naisen aseman muuttumisen täytyy johtaa myös kansallidentiteetin muuttumiseen. Toisaalta kansallidentiteetti toimii suodattimena, joka estää radikaalin feminismin tuloa yhteiskuntaan ja ylläpitää antagonistista sukupuolimallia.

Büchi totesi, että perinteiset politiikan tutkimuksen metodit eivät pystyneet vastaamaan kysymykseen, miten tutkia kansallisuuden ja sukupuolen yhteenkietoutumista. Millainen tekstimateriaali olisi sovelias tällaiseen tutkimukseen?

Eron käsite italialaisessa feminismissä

Ensimmäisen seminaaripäivän päätteeksi käsiteltiin omaa sukupuolieron käsitettä italialaisessa feminismissä koskevaa tutkimustani. Oikeastaan ensimmäistä kertaa olin tilanteessa, jossa ohjaaja todella tunsu teemani ja pystyi kommentoimaan sitä kunnolla. Tutkimukseni on jatkoa pro gradulleni, jossa käsiteltiin italialaisen feministisen liikkeen syntyvaiheita ja sen politiikkakäsitystä. 1980-luvulla Italiasa lainehtiva diskurssi sukupuolierosta alkoi itse asiassa kehittyä jo varhain 1970-luvulla. Tarkoitukseni on kaivaa esiin tämän diskurssin muotoutumisprosessi ja analysoida sen tiettyjä haaroja 1980-luvulla. Aikaisemmassa tutkimuksessani pysyttelin itsepäisesti ns. autonomisen, puolueista riippumattoman feminismin tutkimuksessa. Anne Showstack-Sassoon rohkaisi minua luopumaan tästä preferenssistä ja kiinnittämään huomiota erityisesti kommunistisen puolueen ja feminismin suhteeseen.

Suomalaiset naiset poliittisina toimijoina ja päätöksentekijöinä

Toinen seminaaripäivä aloitettiin *Jaana Kuusipalon* suomalaisia naispolitiikkoja käsittelevällä tutkimuksella. Aikaisemmassa tutkimuksessaan Kuusipalo oli pyrkinyt hahmottamaan naisten 'läsnäolon' politiikan huippupaikoilla vuosina 1926–1986. Meneillään olevassa tutkimuksessa hänen tarkoituksensa on keskittyä naispolitiikkojen toiminnan sisältöihin, motiiveihin ja tavoitteisiin em. aikana. Kuusipalo kysyy, miten sukupuolijärjestelmä ilmenee poliittisessa järjestelmässä, miten naiset artikuloivat vaatimuksensa patriarkalisella poliittisella arenalla? Voivatko he vaikuttaa miesten hallitsemaan poliittiseen päätöksentekojärjestelmään?

Kuusipaloa kiinnostaa myös naisten ajamien asioiden ja hyvinvointivaltion suhde.

Kuusipalon aikaisempi tutkimus käsitteli pelkästään naisministereitä. Eräät tutkimuksessa saavutetut tulokset ovat kuitenkin johdattaneet laajentamaan 'tutkimuskohdetta'. Kuusipalo nimittäin havaitsi, että ennen 1970-lukua naisministerit, 'nostettiin' puolueiden naisjärjestöistä. 1970-luvulla tämä käytäntö kuitenkin menetti asemansa samalla kun (joitakin) naisia on alettu nostaa suoraan emäpuolueen sisällä. Nämä 'miesten naiset' eivät useinkaan halunneet olla naispolitiikkoja. 1980-luvulla tilanne muuttuu jälleen. Naisministerit ovat alkaneet tuodostaa asemansa uudella tavalla samalla kun puolueiden naisjärjestöt ovat radikalisoituneet. Kuusipalo onkin päättänyt ottaa myös puolueiden naisjärjestöt mukaan tutkimukseensa ja kysyä, miten ne eräiden muiden naisjärjestöjen ohella ovat vaikuttaneet poliittiseen päätöksentekoon. Ratkaisu on erityisen relevantti Suomessa, missä feministiset ajatukset ja naiskysymykset on tuotu politiikan areenalle juuri näiden järjestöjen kautta. Tässä viitekehyksessä Kuusipalo pohtii, mitä on naispolitiikka, mitkä ovat olleet naiskysymyksiä tietynä historiallisena hetkenä. Voidaanko puhua erityisistä 'naisten intresseistä', ja jos voidaan, miten ne ovat muuttuneet ja miten ne vaihtelevat naisten erilaisten sosioekonomisten asemien mukaan?

Politiikan tutkimus ja naistutkimus

Seminaarin päätteeksi *Marja Keränen* esitteli politiikan tutkimuksen ja naistutkimuksen suhdetta koskevaa tutkimustaan, joka samalla soveltui mainiosti päätökseskusteluksi. Keränen lähtökohtana oli tietty ambivalenssi politiikan tutkimuksen malemain streamin ja politiikan naistutkimuksen välillä ja tähän liittyen etäisyydenotto vanhaan oppijärjestelmään, pyrkimys tarkastella politiikan tutkimuksen vanhaa oppijärjestelmää sen itsensä ulkopuolelta.

Keränen peräänkuulutti postmodernin ajattelun materialisoimista. Naistutkimus ei oikeastaan ole tässä pyrkimyksessä aivan yksin, vaan myös monet muut 'uudet tieteet', kuten kehitystutkimus, lähtevät liikkeelle modernin tieteen kritiikistä. Vaikka jotkut ovat julistaneet modernin aikakauden ja tieteen päätyneeksi, on kuitenkin perusteltua väittää, että monessa suhteessa moderni tiede ja ajattelu elää ja voi hyvin. Tätä väitettä voidaan perustella ennen kaikkea binaariajattelun itsepintaisuudella. Ajattemme edelleen hyvin pitkälle erilaisten epäsymmetristen binaarioppositioiden kautta, keskustojen

ja periferioiden kautta. Myös miehen ja naisen välinen suhde mielletään edelleen hyvin pitkälle tämän binaariajattelun mukaisesti.

* * *

Marja Keräsen esittämät kysymykset syntetisoivat hyvin pitkälle niitä teemoja, jotka seminaarin keskusteluissa kohosivat jatkuvasti pintaan. Perinteisen politiikan tutkimuksen metodit ja kysymyksenasettelut nähtiin epätydyttävänä ja riittämättöminä. Huomattiin, että kaikki osallistujat ovat kukin tahollaan päätyneet samaan: etsimään uusia näkökulmia ja lähestymistapoja politiikan tutkimuksen ulkopuolelta. Tällainen ratkaisu myötäilee periaatteessa naistutkimuksen monitieteisyyden ihannetta, mutta käytännössä se on useimmille nuorille tutkijoille merkinnyt yksinäistä haparointia ja intellektuaalista eristymistä omasta tiedeyhteisöstä.

Pätevämmän ja systemaattisemman metodiopetuksen tarve koettiin huutavana. Osoittautui, että kaikki seminaarin osanottajat katsoivat tulkitsevan- sa tekstejä. Oppi siihen, miten tekstejä tulkitaan, oli kuitenkin toistaiseksi pitänyt hankkia pääasiassa itse muilta tieteenaloilta. Kaivattiin kipeästi opastusta siihen, miten tekstejä tulisi lukea ja miten erilaisiin teksteihin pitäisi suhtautua.

Mikäli on totta, kuten Anne Showstack-Sassoon luennossaan esitti, että politiikan tutkimus on uusien haasteiden edessä, olisi Suomessa korkea aina tunnustaa, että maasta puuttuu ajantasalla olevia monipuolisia kouluttajia. Feministisen tutkimuksen näkökulmasta ongelma on kaksinkertainen. Vaikka poliittisen naistutkimuksen tarve 'virallisella tasolla' on tunnustettu, ei toistaiseksi ole tapahtunut juuri mitään feministisen näkökulman huomioonottamiseksi myös metodiopetuksessa.